JAKUB Z. LICHAŃSKI

Studia Warmińskie
XXVI (1989)

DZIEŁA MARCINA KROMERA I STANISŁAWA HOZJUSZA W BIBLIOTEKACH SZWEDZKICH. REKONESANS

WSTĘP

Prowadząc od czterech lat prace redakcyjne nad przygotowanym przez śp. prof. dr Józefa Trypućkę katalogiem biblioteki *Collegium Societatis Iesu* w Braniewie[1] musiałem dokonać, w pewnym tylko zakresie, kwerendy w wybranych bibliotekach szwedzkich. Jej szerokość wyznaczał katalog, a raczej objęty nim zbiór dzieł autorskich i anonimowych. W grupie dzieł autorskich uwagę warto poświęcić utworom dwu wielkich, szesnastowiecznych biskupów warmińskich, Stanisławowi kardynałowi Hozjuszowi oraz jego następcy, Marcinowi Kromerowi. Obaj nie doczekali się jeszcze w pełni nowoczesnych monografii, ale istniejące dawniejsze oraz różne nowsze materiały i studia podnoszą nie tylko ich zasługi jako duszpasterzy, ale i twórców[2]. Warto zwrócić uwagę, że jedne z najwcześniejszych pochwał ich działalności zarówno kapłańskiej, jak i pisarskiej spotykamy w monumentalnym dziele Antonio Possevina *Apparatus sacer*, wydanym w Wenecji w 1666 roku[3]. Warto zatem odpowiedzieć na dwa pytania związane z tymi właśnie autorami. Dotyczą one kwestii bibliograficznych. Przyjrzyjmy się, jakie dzieła obu autorów były w zbiorach braniewskich, a także — jakie i jakimi drogami dotarły do wybranych zbiorów szwedzkich.

I. STAN BADAŃ

Na ile orientuję się, pytania takie nie były dotąd zadawane i w literaturze przedmiotu trudno wskazać dzieła odnoszące się wyłącznie do tej kwestii. Jednakże w wielu studiach poświęconych bądź dziejom Warmii oraz jej zbio-

---

[1] J. Z. Lichański, Katalog der Bibliothek des Collegium Societatis Iesu in Braniewo. — NTBB (w druku); tegoż Biblioteka Collegium Societatis Iesu w Braniewie. Próba charakterystyki na podstawie prowadzonych prac nad katalogiem. — w druku.

[2] Por. A. Eichhorn, Der ermländische Bischof und Cardinal Stanislaus Hosius. Bd. 1-2. Mainz 1854-1855; C. Walewski, Marcin Kromer. Warszawa 1874; L. Finkiel, Marcin Kromer, historyk polski XVI wieku, rozbiór krytyczny. Kraków 1884. Z najnowszej literatury, por. m.in. H. Barycz, Między Krakowem a Warmią i Mazurami. Studia i szkice. Olsztyn 1987, s. 251-271 (S. Hozjusz), s. 272-295 (M. Kromer). Wykaz literatury podaje Nowy Korbut, t. 2, s. 266-273 (S. Hozjusz), s. 412-419 (M. Kromer).

[3] A. Possevino, Apparatus sacer. T. 1-3. Venetiis 1606, t. 2, s. 402 (Martinus Chromerus!), t. 3, s. 246 (Stanislaus Hosius).

rom bibliotecznym, bądź dziejom bibliotek w Szwecji problemy te były omawiane. Podstawowe informacje pojawiły się już w połowie ubiegłego stulecia w chwili opublikowania katalogu zbiorów katedralnych w Strängnäss[4]. Spośród wymienionych w tym katalogu dzieł obu autorów na uwagę zasługuje zbiór poezji Phocyllidesa w łacińskim przekładzie Marcina Kromera wydany w Krakowie u Hieronima Wietora w 1536 roku[5]. Powiedzmy też od razu, że na pięć dzieł M. Kromera tylko jedno, a mianowicie *Polonia,* lecz w wydaniu frankfurckim z 1575 roku, trafiło do zbiorów biskupa Johanna Matthiae z zakupu; reszta pochodzi ze zbiorów w Ołomuńcu. To samo dotyczy dzieł Stanisława Hozjusza z tym, że niektóre z nich, m.in. *Opera omnia.* Amsterdam 1566 pochodzą z Biblioteki w Braniewie.

Pełniejsze informacje na temat przede wszystkim spuścizny epistolarnej obu biskupów odnajdujemy w wydanym w kilka lat później, do dnia dzisiejszego ważkim dziele Franza Hiplera *Analecta Warmiensia*[6]. Po nim przychodzą katalogi inkunabułów w zbiorach szwedzkich przygotowywane przez Isaaca Collijna, który m.in. wskazał na oprawy druków pochodzących z biblioteki kardynała S. Hozjusza[7]. Dziełem, które także nie straciło do dziś ważności, a podającym najpełniejszy jak dotąd wykaz zbiorów epistolarnych obu interesujących nas autorów, a także ich książek, bądź pochodzących z ich zbiorów — jest wydane w 1914 roku *Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji* przygotowane przez E. Barwińskiego, L. Birkenmajera i J. Łosia[8]. Źródłem ważnym jest także monumentalne studium Otto Waldego[9]. Obu tych dzieł nie omawiam szerzej, bowiem są zbyt znane i najczęściej wykorzystywane przy pracach nad dziejami zbiorów polskich w Szwecji. Jednakże żadna z wymienionych tu prac, ani także i inne studia nie ujmowały wskazanych w tytule kwestii w sposób systematyczny[10].

Próby takie podjął dopiero po drugiej wojnie światowej prof. dr Józef Trypućko; pierwszym plonem jego prac było wydane w 1958 roku studium

[4] H. Aminson, Bibliotheca templi Strengnensis... Stockholm 1863; tegoż Bibliotheca templi Strengnensis. Supplementum... Stockholm 1863 — dzieła S. Hozjusza i M. Kromera znajdujące się w tym zbiorze, por. Aneks. Nie wymieniłem tu wcześniejszego katalogu P. F. Aurivilliusa, Catalogus librorum impressorum Bibliothecae Academicae Upsaliensis. Bd. 1-2. Uppsaliae 1814, bowiem zastąpił go (w części dotyczącej poloników) w roku 1958 katalog J. Trypućki, por. przyp. 11.

[5] Phocylides, Poema elegantissimum praecepta vitae degendae continens graecae cum interpretatione latina M. Cromeri. M. Cromeri aliquot epigrammata ad finem adiuncta. Kraków, H. Wietor, 1536. 4°. E. 24.226; Aminson 188 (Strängnäss Q. 74). Tej pracy translatorskiej M. Kromera nie notuje Nowy Korbut.

[6] F. Hipler, Analecta Warmiensia: Studia zur Geschichte der ermländischen Archive und Bibliotheken. *Zeitschrift für die Geschichte und Alterthumskunde Ermlands* Bd 7 1882 s. 1-78.

[7] Por. m.in. I. Collijn, Katalog der Inkunabeln der königliche Universitätsbibliothek zu Uppsala. Uppsala. Leipzig 1967, por. poz. 162, 443, 917, 998, 1157, 1363.

[8] E. Barwiński, L. Birkenmajer, J. Łoś, Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji dokonanych z ramienia Akademii Umiejętności przez ... Kraków 1914; rękopisy — poz. 253, 257, 317, 321, 323-325, 327, 355; stare druki — poz. 26, 66-68, 78.

[9] O. Walde, Storhetstidens literära krigsbyten. En kultur-historist-Bibliografisk studie. T. 1-2. Uppsala, Stockholm 1916, 1920, t. 1, s. 54. nn.

[10] Bibliografię prac podaje J. Z. Lichański, por. przyp. 1.

Polonica vetera upsaliensia[11]. Katalog ten podaje wykaz dawnych poloników znajdujących się w zbiorach biblioteki uniwersyteckiej w Uppsali; jeśli chodzi o interesujących nas autorów zawiera on najpełniejszy wykaz ich dzieł znajdujących się w zbiorach tej jednej z największych i najstarszych bibliotek szwedzkich. Co ważniejsze katalog Trypućki podaje proweniencje dzieł; jest to niezwykle ważne dla ustalenia dróg dotarcia tych książek do Szwecji.

Profesor Trypućko podjął następnie próbę rejestracji zbiorów poszczególnych kolegiów jezuickich oraz innych bibliotek polskich, w które w XVII i XVIII wieku trafiły do Szwecji; jednakże pracy tej nie zakończył, a jedynym kompletnym katalogiem pozostaje jak dotąd katalog biblioteki z Braniewa. Prace Profesora poświęcone tym sprawom do naszego tematu nie dodają zbyt wiele nowego materiału[12].

2. DZIEŁA STANISŁAWA HOZJUSZA I MARCINA KROMERA W ZBIORACH SZWEDZKICH

W Aneksie do niniejszego studium podaję wykazy dzieł obu autorów znajdujących się w kilku bibliotekach szwedzkich. Lektura tych wykazów nasuwa kilka refleksji.

Z dzieł kardynała Hozjusza najczęściej występującymi są, co dziwić nie może, wydanie zbiorowe jego dzieł. Łącznie w podanych w Aneksie wykazach odnotowujemy sześć egzemplarzy; tylko pięć egzemplarzy liczy jeden z ważniejszych traktatów Kardynała *De expresso Dei verbo*. Jaka jest ich proweniencja? Z nich, jeśli chodzi o *Opera omnia* — 2 egzemplarze pochodzą ze zbiorów kolegium w Braniewie, 2 — kolegium w Poznaniu, 1 — ze zbiorów Zygmunta III Wazy, 1 — był z jakichś bliżej nieokreślonych zbiorów polskich lub czeskich. Egzemplarze *De expresso Dei verbo* pochodzą: 2 — ze zbiorów kolegium w Braniewie, 1 — ze zbiorów kolegium w Rydze, 2 — z bliżej nie zidentyfikowanych zbiorów polskich lub czeskich.

Natomiast jeśli chodzi o dzieła historyczne M. Kromera, to odnotowujemy 3 egzemplarze *De origine et rebus gestis Polonorum* (w tym 1 egzemplarz ze zbiorów kolegium w Poznaniu), oraz 4 egzemplarze *Polonii* (w tym 1 — ze zbiorów kolegium w Braniewie).

Przytłaczająca większość dzieł, to edycje szesnastowieczne; tym bardziej należy odnotować osiemnastowieczne wydania niemieckiego tłumaczenia *Polonii* dokonanego przez Andreasa Schottia (bez proweniencji, może zakupione do zbiorów w Uppsali?).

---

[11] J. Trypućko, Polonica vetera upsaliensia. Uppsala 1958. Dzieła S. Hozjusza i M. Kromera podane w tym katalogu, por. Aneks.

[12] Por. J. Trypućko, Próba rekonstrukcji biblioteki kolegium jezuickiego w Braniewie wywiezionej w r. 1626 do Szwecji. W: Dawna książka i kultura. Red. S. Grzeszczuk, A. Kawecka-Gryczowa. Wrocław 1975, s. 207-220; tegoż, Polska kolsterbibliotek säsom svenska krigsbyten. W: Äldre svensk slavistik. Bildrag till ett symposium hallet i Uppsala 3-4 februari 1983. Uppsala 1984, s. 36-47 (Uppsala Slavic Papers, 9).

Odnotować wreszcie trzeba osobno przedmowy Marcina Kromera do takich dzieł jak: agenda diecezji warmińskiej, brewiarz i mszał warmiński. W zbiorach szwedzkich odnajdujemy także tłumaczenia kazań św. Jana Chryzostoma dokonane przez M. Kromera[13].

Wspomnieć wreszcie na koniec warto o dedykacjach dzieł dla Stanisława Hozjusza, wierszach Kardynała zamieszczonych w różnych dziełach, czy listach umieszczonych w znanej edycji listów Stanisława Karnkowskiego[14].

Jak zatem widać z niniejszego przeglądu w zbiorach szwedzkich, poza edycją Phocylidesa, nie znajdujemy jakichś rewelacyjnych czy rzadkich wydań dzieł obu interesujących nas autorów.

3. KSIĄŻKI Z DEDYKACJAMI, KSIĄŻKI Z BILIOTEKI PRYWATNEJ

Daleko ciekawsze są natomiast pojedyńcze egzemplarze. przynoszą one kilka interesujących faktów.

W roku 1552 u J. Oporina w Bazylei wyszły kazania św. Jana Chryzostoma w tłumaczeniu Marcina Kromera[15]. Trzy egzemplarze tej edycji znajdujące się w zbiorach uppsalskich pochodzą z biblioteki kolegium S. I. w Poznaniu, a na jednym z nich mamy odręczną dedykację M. Kromera dla St. Hozjusza. Jest to jedyny dotąd znany mi autograf Kromera i jedyna jego odręczna dedykacja, oczywiście na egzemplarzu w zbiorach szwedzkich.

Natomiast jeśli chodzi o kardynała Hozjusza, to w Uppsali odnajdziemy kilka książek pochodzących z jego biblioteki. Zacznijmy od jego dzieł.

W roku 1565 w Rzymie u P. Manutiusa zostało wydane znane dzieło St. Hozjusza *Confessio catholicae fidei christiana...* Egzemplarz tego dzieła, autorski, został w 1566 roku oprawiony i otrzymał superexlibris Kardynała. Jest to elegancka oprawa w skórę brązową. Tłoczenie złotem w postaci trzech prostych ramek; na okładzinie wierzchniej tłoczony także napis — *CONFESSIO FIDEI* i, niżej, data — *1566.* Po środku okładziny okrągły tłok przedstawiający słońce w okolu liści. Na okładzinie tylnej — owalny herb właściciela z napisem w okolu — *STANISLAVS. HOSIVS. CARDINALIS. VARMIENSIS*[16].

---

[13] Wykaz tłumaczeń, por. J. Czerniatowicz, Cz. Mazur, Recepcja antyku chrześcijańskiego w Polsce. T. 1, cz. 1-2. Lublin 1978, 1983, t. 1, cz. 1, poz. 330-332, 334-337, 339-344.

[14] Chodzi o edycję St. Karnkowski, Epistolae illustrium virorum in tres libros digestae. Kraków 1578. Nie zajmuję się tu zupełnie kwestiami związanymi ze spuścizną epistolarną oraz rękopiśmienną obu biskupów. Na ten temat por. m.in. uwagi w A. Szorc, Z problematyki edytorskiej korespondencji Hozjusza. — *Odrodzenie i Reformacja w Polsce,* t. XXXIII, 1988, s. 147-165; K. Stasiewicz, Korespondencja Tomasza Płazy z Marcinem Kromerem. — Tamże, s. 167-185; J. A. Kalinowska, Korespondencja Stanisława Reszki z Marcinem Kromerem w latach 1568-1588. — Tamże, s. 187-197.

[15] Por. Trypućko, Polonia jw. 1188; J. Czerniatowicz, Cz. Mazur, *Recepcja,* t. 1, cz. 1, poz. 332 (ta bibliografia notuje w Polsce 4 egzemplarze tego dzieła). Dedykacja odręczna M. Kromera jest pięknym potwierdzeniem przyjaźni łączącej obu biskupów warmińskich.

[16] Jest to egzemplarz z Biblioteki Uniwersytetu Królewskiego w Uppsali, sygn. UUB Bok-

Drugim dziełem Kardynała, które otrzymało oprawę na jego zapewne polecenie jest nie mniej słynny *Dialogus de eo*... Ta oprawa wykonana jest także ze skóry brązowej, z tłoczeniami złotem. Ramka przedstawia jednak wyobrażenia Apolla i muz (wymiar tłoku 3,5 x 1,5 cm.) Obie okładziny po środku mają tłok przedstawiający Dawida, św. Piotra, św. Pawła, Mojżesza (wymiar każdego tłoku — 3,5 x 1,5 cm.); na okładzinie wierzchniej napis — *DIALOGVS DE EO* ‖ *NVM CALI.*

Oprawy pochodzące ze zbiorów Kardynała opisał już Sven Lindberg; oprawy z herbami, w tym z herbem Kardynała, dodatkowo opisał Adam Heymowski[17]. Na uwagę szczególną zasługuje egzemplarz *Opera omnia* ze zbiorów Biblioteki Królewskiej w Sztokholmie, bowiem wykonany został w jakimś polskich warsztacie[18].

Natomiast warto zwrócić uwagę na także pochodzącą z księgozbioru kardynała Hozjusza piękną oprawę zapewne z przełomu lat sześćdziesiątych i siedemdziesiątych XVI wieku. Jak się wydaje była ona przeoczona przez badaczy. Cechą tej oprawy jest wspaniały, liczący 9,5 x 6,5 cm. tłok przedstawiający wskrzeszenie Piotrowina przez biskupa Stanisława ze Szczepanowa. Oprawę tę zdobią ponadto: głowa putta, ramki: 1° ze stylizowanych bukietów, 2° plecionka oraz napisy. W dolnej części okładziny wierzchniej występuje napis — *Stanis. Hos.* Na okładzinie tylnej, po środku mamy w kształcie rombu — arabeskę; tłoki noszą ślady złoceń[19]. Niestety, tak pięknych opraw pochodzących z biblioteki prywatnej Kardynała jest zaledwie kilka; niektóre z nich mają oprawy bardzo zniszczone.

Równie ważne, jak oprawy czy dedykacje rękopiśmienne są wszelkie noty bądź glosy. Niestety, znane mi egzemplarze dzieł obu autorów nie zawierają żadnych interesujących dopisów rękopiśmiennych dokonanych ich rękoma.

ZAMKNIĘCIE

Przedstawione uwagi są tylko rekonesansem. Praca nad katalogiem zbiorów bibliotecznych z Braniewa nie jest jeszcze w pełni zakończona; należałoby także podjąć dalsze systematyczne prace rejestracyjne. Na podstawie dość niepełnej wciąż dokumentacji można jednak postawić kilka wniosków.

---

band 1500 — t Tyskland Fol. 7. Nie sądzę, aby była to oprawa niemiecka; pochodzi raczej z terenów Warmii — por. przypis następny.

[17] S. G. Lindberg, Reliures polonaises dans les bibliotheques suedoises de l'age gotique, de la renaissance et de la reforme. W: VIIIe Congres International des Bibliophilies. Varsovie, 23-29 juillet 1973. Varsovie 1985, s. 70-121, oraz il. 16-40; A. Heymowski, Reliures armoriees polonaises de l'epoque des Jagellon et des Vasa dans les collections suedoises. W: VIIIe Congres International des Bibliophilies. Tamże, s. 149-162, oraz il. 55-64.

[18] Por. Lindberg, jw. s. 111 (por. 12) oraz il. 31.

[19] Jest to egzemplarz Biblioteki Uniwersytetu Królewskiego w Uppsali, sygn. UUB, Obr 35^b167; por. także Aneks.

Pierwszy jest dość oczywisty. Gros dzieł obu autorów trafiło do zbiorów szwedzkich nie drogą zakupów, ale jako łup wojenny ze zbiorów polskich, bądź czeskich. Po drugie — pełniejsze badania mogą poszerzyć naszą wiedzę na temat opraw polskich, a co za tym idzie — na temat dziejów książki w Polsce w dobie Renesansu. Trzeci wniosek związany jest z możliwością odkrycia interesujących materiałów o charakterze przyczynków biograficznych, jak np. dedykacje autorskie, noty czy uzupełnienia rękopiśmienne na egzemplarzach książek.

Z przedstawionego tu materiału płynie także dość oczywisty jeszcze jeden wniosek. Oto zainteresowanie dorobkiem obu autorów było raczej niewielkie i ograniczyło się do dzieła historycznego Marcina Kromera. Fakt bowiem pojawiania się w zbiorach szwedzkich niemieckiego tłumaczenia dzieła *Polonia* wskazywałby na pewne zainteresowanie historią Polski i poszukiwaniem materiałów na ten temat. Natomiast brak szerszego zainteresowania innymi dziełami obu autorów, a szczególnie dziełami o treści teologicznej nie powinien dziwić. W protestanckiej Szwecji pełna zachwytu rekomendacja, jaką obu autorom dał Antonio Possevino mogła być raczej i była zapewne skazaniem traktatów oraz rozpraw teologicznych Stanisława Hozjusza oraz Marcina Kromera na zapomnienie.

ANEKS

Józef Trypučko: Polonia vetera Upsaliensia. Catalogue des imprimés polonais ou concernant la Pologne des XVe, XVIe, XVIIe et XVIIIe siècles conservés à la Bibliothèque de l'Université Royale d'Upsala. Uppsala 1958 s. 71 72 88 89

Hozjusz (Hosius, **Stanisław**. Catholici cuiusdam et orthodoxi iudicium et censura, de iudicio censura ministrorum Tygurinorum & Heydelbergensium, de dogmate contra adorandam Trinitatem in Polonia [anonyme]. Coloniae, M. Choliuns, 1565. In-12°. 256 p. [2 ec.] [Coll. Brunsb.] — Estr. XVIII 278. [1107

— Confessio catholicae fidei Christiana: vel potius explicatio quaedam confessionis [anonyme]. Moguntiae, Fr. Behem, 1557. In-Fo. (12) p. CCCXXII f., (47) p. — Estr. XVIII 278. [1108

— Même ouvrage. Viennae in Austria, 1560. In. Fo. (19), CCCXLII, (75) p. — Estr. XVIII 280. [1109

Propriété de Benedictus Herbert Neapolitanus, ensuite du Coll. Posn.

—Même ouvrage. Parisiis, J. Puteanus, 1561. In-12°. (80) p., 427 f., (9) p. — Spraw. 295. [*1110

— Même ouvrage. Viennae Austriae, M. Zimmerman, 1561. (20) p., CCCLVI f., (77) p. [Coll. Posn.] — Estr. XVIII 280. [1111

— Même ouvrage. Antverpiae, J. Stelsius, 1561. (101) p., 423 f. — Estr. XVIII 280. [1112

— Même ourvage, 1563. In-12°. (88) p., 449 f., (20) p. — Estr. XVIII 281. [1113

— Même ouvrage. Romae, P. Manutius, 1565. In-Fo. (11), 507, (18) p. [Coll. Brunsb.] — Estr. XVIII 280. [1114

— Confessio fidei catholicae christiana authoritate Synodi provincialis quae habita est Petricoviae ... Pars prior [anonyme]. Cracoviae, M. Scharffenberger, 1553. (14) p., CCXXXVIII f., (28) p. — Estr. XVIII 278. [1115
Dédicace de Mikołaj Dzierzgowski. Coll. Brunsb.

— Confession, das ist: Ein christliche Bekantnuss des catholischen Glaubens ...durch Johann zü Wege ... in das Teutsch gebracht. Zu Ingolstadt, A. und S. Weyssenhorn, 1560. In-Fo. (25) p., CCCLXXIX f., (18) p. [Coll. Brunsb.] — Estr. XVIII 281-2. [1116

— Confutatio prolegomenon Brentii ... Secunda editio. Coloniae, M. Cholinus, 1560. (34), 567 p. [Coll. Brunsb.]. — Estr. XVIII 283. [1117

— Confutatio prolegomenon Brentii ... Cui accessit libellus De expresso Dei verbo, s Dialogus de eo, num calicem laicis et uxores sacerdotibus permitti ... fas sit. Lugduni, G. Rovillius, 1564. (14), 669, (40) p. — Estr. XVIII 283. [1118

— De expresso Dei verbo. Ad Serenissimum Dominum, Dominum Sigismundum Augustum. Dilinge, S. Meyer, 1558. (261) p. [Coll. Brunsb.] — Estr. XVIII 284-5. [1119

— Même ouvrage ... Dilingae excudebat Sebaldus Mayer, sumptibus Christophori Schick. Anno dni M.D.LX. In-12°. (15) p., 120 f. [2 ex.]. [*1120

— De expresso Dei verbo. Authore in Christo P. D. Stanislao Hosio. Lovanii, B. Gravius, 1559. (157) p. [Coll. Rig.] — Estr. XVIII 285. [1121

— De expresso Dei verbo, libellus his temporibus accommodatissimus. Item Dialogus trimembris. Parisiis, J. Fouchterius, 1560. In-16°. 171. (13) f. [Coll. Brunsb.] — Estr. XVIII 285. [1122

— De origine haeresium nostri temporis ... Mich. Serinius Dantiscanus Prussiae Lectori [une poésie]. Lovanii, P. S. Tiletanus, 1559. 71 f. — Estr. XVIII 291, Spraw. 295. [1123

— Dialogus de eo, num calicem laicis, et uxores sacerdotibus permitti ... fas est. Dilingae, S. Meyer, 1559. In-12°. (268) p. [2 ex.]. — Estr. XVIII 284. [1124

— Même ouvrage, 1560. In-12°. (173) p. [2 ex]. — Estr. XVIII 284. [1125

— Dialogus pius et doctus de communione sacrae Eucharistiae sub utraque specie. Lovanii, M. Verhasselt, 1558. In-16°. (2), 256, (3) p. — Spraw. 294-5. [*1126
Poésie latine de Michael Serinius Dantiscanus au verso du titre. De la bibliothèque de Warmie.

— Opera omnia ... cura et diligentia D. Doctoris Henrici Dunghaeni ... edita. Antverpiae, J. Stollius, 1571. in-Fo. (12). 383, (24) p. [Coll. Posn.] — Estr. XVIII 288-9. [1127

— Opera omnia hactenus edita ... cura & opera Alemanii Fini Cremensis excusa. Venetiis, D. Nicolinus, 1573. In-Fo. (12). 365, (13) f. — Estr. XVIII 289. [1128
* Ex libris Serenissimi Regis Sigismundi.

— Opera omnia in duos divisa tomos. [1]. Coloniae, M. Cholinus, 1584. In-Fo. (32), 757, (33) p. — Tomus secundus ... opera & studio Stanislai Rescii. 1584, (15), 496 p. — Estr. XVIII 289-90. [1129

— Opera quae hactenus extiterunt omnia ... cura & opera ... Henrici Dungen. Antverpiae, J. Stellius, 1566. In-Fo. (12). 363, (29) p. [Coll. Posn.]. — Estr. XVIII 288. [1130

— Opus elegantissimum varias nostri temporis sectas & haereses ab origine recenseris, Parisiis, J. Foucherius, 1559. 78 f. — estr. XVIII 290-1. [1131

— Orationes IV, Cracoviae, A. Petricovius, 1599, (40) p. — Estr. XVIII 291. [1132

Kromer (Cromerus), **Marcin**. Beschreibung des Königreichs Polen, mit einigen Ammerckungen herausgegeben von Andreas Schott. Leipzig, J. Schuster, 1741. (8), 286, (16) p. — Estr. XX 276. [1420
Dédicace de Gottfr. Lengnich.

— Catecheses, sive institutiones duodecim, de septem Sacramentis. Coloniae, M. Cholinus, 1571, In 12°. (86) p. [2 ex. Coll. Brunsb.]. — Estr. XX 277. [1421

— Christliche getrewe Ermanung, fürnemlich der alten Christlichen Religion halben ... Aus den Latein verteutscht durch M. Stephanum Agricolam Augustanum. Dilingen, S. Mayer, 1560. In-16°. (103) p. — Estr. XX 278. [1422

— De falsa nostri temporis et vera Christi religione. Dilingae, S. Mayer, 1559. (308) p. — Estr. XX 282. [1423

— De origine et rebus gestis Polonorum libri XXX. Adiecta est in fine ... funebris oratio, Sigismundi Regis vitam compendiosè complexa. Basileae, J. Oporinus, 1555. (8), 702, (40) p. — Estr. XX 280. [1424

P. 674, poèsie latine de J. Dantiscus. De la bibliothèque de Rantzaw.

— Même ouvrage. Accessit modo iudicium Francisci Roborteli Utinensis de authore & libro. Basileae. J. Oporinus, 1558. In-4°. (12), 719, (71) p. [Coll. Posn.] — Estr. XX 280. [1425

— Même ouvrage. 1568. In-Fo. (12), 468, (63) p. — Estr. XX 280. [1426

Hors texte une poèsie latine de J. Dantiscus, Prov.: Severinus Vellesus, An. 1634.

— De Sigismundo I rege Polonorum oratio, 1619, v. *1340.

— De splendissimo Christi Jesu triumpho carmen. Cracoviae, H. Victor, 1533. (7) p. — Estr. XX 277. [1427

— De vera et falsa religione colloquiorum liber tertius. Dilingae, S. Mayer, 1561. (348) p. [Coll. Brunsb.] — Estr. XX 282. [1428

— Deliberatio Lucretiae Romanae post vim Sexti Tarquinii. Consolatio ... Joanni Choinio .. in morte patris scripta. Cracoviae, H. Victor, 1541 [par erreur 1501]. 10 f. — Estr. XX 277.

Dèdicace de l'éditeur. [1429

— Eine Kirche Ordnung. 1612, v. 506.

— In funere Sigismundi Primi Oratio, 1613, v. 1871.

— Mitnächtischer Völckeren Historien ... durch Heinrich Pantaleon ... verteiltschet, gemehret, und in truck verordnet. Basel, H. Petri und P. Perna, 1562. In-4°. (20), CCCCLVIII, (12) p. — Estr. XX 285. [1430

— Orechovius, sive de coniugio et coelibatu sacerdotum commentatio. Coloniae, M. Cholinus, 1564. In-12°. 102 p. [Coll. Posn.]. — Estr. XX 279-80. [1431

— Polonia sive de situ, populis, moribus, magistratibus, et republica regni Polonici libri duo. Coloniae, M. Cholinus, 1577. In-12°. (14), 234 p. — Estr. XX 281. [1432

— Même ouvrage. Coloniae Agrippinae, Birckmann, 1589. In-4°. (10) p., 2 cartes, 846, (55) p. — Estr. XX 281-2 [1433

— Même ouvrage, v. 2171, 2172.

— Sermones tres synodici. Coloniae, M. Cholinus, 1566. In-12°. (204) p. [Coll. Brunsb.]. — Estr. XX 283-4. [1434

Dèdicace do Thomas Plaza.

— Zwelf Christliche underrichtunge, oder underweysunge, von den Heiligen Sacramenten. Cölln, M. Cholinus, 1571. In.-12°, (149) p. [Coll. Brunsb.]. — Spraw. 306. [*1435

BÜCHER VON STANISLAW HOZJUSZ UND MARTIN KROMER IN DEN BIBLIOTHEKEN SCHWEDENS

ZUSAMMENFASSUNG

In den Dissertationen und in den Bibliothekskatalogen von P. F. Aurivillius, H. Aminson, F. Hipler. I. Collijn, O. Walde, J. Trypućko, T. Borawska, H. Keferstein, J. Z. Lichański, wie auch im *Sprawozdanie z poszukiwań w Szwecji* sind die Werke von M. Kromer und St. Hozjusz in schwedischen Bibliotheken nur teilweise beschrieben.

Der Autor hat in den schwedischen sammlungen hauptsächlich nach den Büchern von M. Kromer und St. Hozjusz geforscht.

Das Resultat ist folgendes: Die Mehrzahl der Werke, die von den beiden Autoren stammen, sind Kriegsbeute aus Polen und Böhmen aus dem XVII. und XVIII. Jahrh.

Interessant sind nur einzelne Bücher, z. B. das Exemplar der Predigten von Johannes Chrysostomus (Basileae, J. Oporinus 1552) mit der handschriftlichen Widmung M. Kromers für St. Hozjusz und die Ausgabe von Phokylides (Kraków, H. Wietor 1536) in der Übersetzung von M. Kromer.

Der Autor identifiziert auch den unbekannten Einband aus der Sammlung des Kardinals Hozjusz. Dieser Einband stammt vermutlich aus der Krakauer Werkstatt — sog. Meister der Engelsköpfchen.